

Co wiąże Rafała Wojaczka z nurtem poezji turpistycznej?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Charles Baudelaire, *Padlina*, [w:] *Symboliści francuscy (od Baudelaire'a do Valéry'ego)*, tłum. M. Jastrun, wybór M. Jastrun, Wrocław 1965, s. 26–28.
- Źródło: Rafał Wojacek, *Pewne rymy*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, red. B. Kierc, Wrocław 2005.
- Źródło: Rafał Wojacek, *Groteska odjazdu*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, red. B. Kierc, Wrocław 2005.
- Źródło: Rafał Wojacek, *Erotyk*.

Co wiąże Rafała Wojaczka z nurtem poezji turpistycznej?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

„Polski Rimbaud”, człowiek, którego życie do dzisiaj otacza legenda. Sam tworzył wokół siebie atmosferę skandalu i niezwykłości. Wiecznie depresyjny, nękany chorobą psychiczną, topiący swoje niepokoje i smutek w alkoholu – prawdziwy poeta przeklęty.

Twoje cele

- Poznasz fakty biograficzne z życia Rafała Wojaczka w kontekście biografii Artura Rimbauda.
- Dokonasz interpretacji wybranych wierszy Wojaczka (*Pewne rymy*, *Groteska odjazdu*) w kontekście wiersza *Padlina* Artura Rimbauda,
- Wskażesz w interpretowanych utworach elementy obrazowania turpistycznego.

Przeczytaj

O autorze

Urodził się w 1945 roku w Mikołowie. Rodzice przyszłego poety byli filologami, absolwentami Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rafał był bardzo zdolny, miał świetną pamięć i doskonale radził sobie z przedmiotami ścisłymi. Interesował się fotografią i lubił pływać. Dobrze wychowany, grzeczny, chodził z rodzicami na niedzielne spacer. Problemy zaczęły się w liceum. Kłócił się z nauczycielami, zmieniał szkoły, ciął się żyłką. Jego wybryki z roku na rok były coraz głośniejsze. Raz wszedł do restauracji w Mikołowie przez szybę, o czym mówiło potem całe miasteczko.

Tablica pamiątkowa na kamienicy w domu rodzinnym Rafała Wojaczka w Mikołowie

Źródło: Piotr Frydecki, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Jeden z „poetów wyklętych”

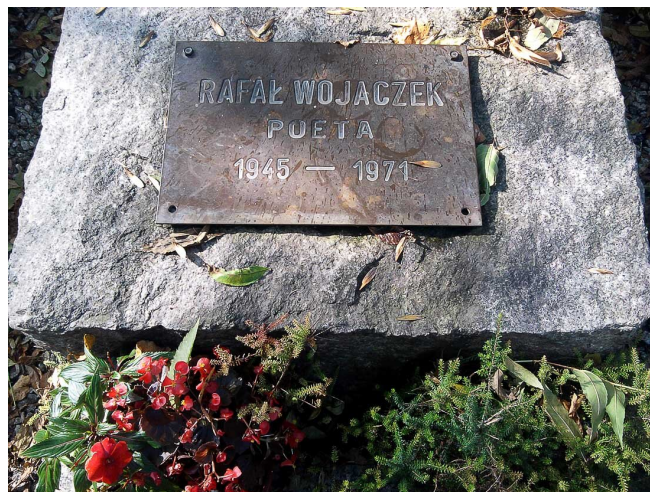
Dostał się na polonistykę na Uniwersytet Jagielloński, ale zaliczył tylko jeden semestr. Wtedy też po raz pierwszy przeszedł badania psychiatryczne, które wykazały skłonności psychopatyczne. Postanowił przenieść się do Wrocławia, tu miał się leczyć, pracować i pisać. Początkowo próbował pracy zarobkowej, przez kilka miesięcy był dyspozytorem samochodów w Miejskim Przedsiębiorstwie Oczyszczania. Później żył z tego, co przysyłali mu rodzice, po jakimś czasie doszły też honoraria autorskie. Wojaczek pisał wiersze, w nocy często włóczył się po knajpach i dworcu kolejowym. Co jakiś czas przebywał na leczeniu psychiatrycznym. Był niezrównoważony, miażdżył w dłoni szklanki, z Klubu Dziennikarza wyszedł przez szybę, a po kłótni w mieszkaniu znajomego wyskoczył z drugiego piętra. Wierzył, że jest kolejnym wcieleniem swojego ulubionego poety, Artura Rimbauda.

Przyjaźnił się z wrocławskimi poetami:

Januszem Styczniem i Bogusławem Kiercem.

Ożenił się z pielęgniarką Hanną, ale ich

małżeństwo nie przetrwało nawet pół roku. Swojej córki Dagmary nigdy nie poznał. Ponad trzy lata spotykał się z Teresą, pisał dla niej wiersze. Często zmieniał mieszkania, ostatni pokój wynajmował u „wdowy z ratlerkiem” na wrocławskich Karłowicach. Miał 26 lat, kiedy pewnego wieczora połknął różne leki, których nazwy wypisał na kartce. Rano właścicielka stancji znalazła go martwego – siedział oparty o łóżko.

Płyta nagrobkowa Rafała Wojaczka znajdująca się na grobie jego oraz brata poety – Andrzeja Wojaczka
Źródło: Ultima.ratio, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Twórczość wzbudzająca kontrowersje

Jako poeta Wojaczek zadebiutował w 1965 roku w pierwszym numerze czasopisma „Poezja”. Jego utwory zostały przyjęte przez krytyków pozytywnie, chociaż nie brakowało i negatywnych ocen:

“ turpizm do
kwadratu

(Piotr Kuncewicz)

“ [poeta] każe nam brnąć po szyję w gnoju
i ekskrementach

(Jan Marx)

Zdecydowanie bronił go krytyk Jan Błoński. Pisał, że poezja Wojaczka niesie w sobie prawdę, a jej drastyczność to tylko prowokacja mająca zwrócić uwagę na dramatyczne przeżycia wewnętrzne. Tadeusz Nyczek podkreślał, że w polskiej poezji nie ma bardziej przejmujących wierszy.

Turpizm w poezji Wojaczka

Wojaczek uczynił ze swojego życia poezję. Wiersze obrazowały to, co działo się w jego psychice. Przepełnione katastrofizmem, wyrażające zupełne nieprzystosowanie do świata, fascynację brzydotą i obsesję śmierci, do dziś szokują ekspresjonistycznymi środkami stylistycznymi, brutalnymi i wulgarnymi obrazami, śmiałą erotyką i dosłownym traktowaniem fizjologii. Utwory poetyckie Wojaczka jednak niejednokrotnie pozytywnie zaskakują kunsztownością, czarnym humorem i świadomością momentu historycznego.

Popularność poezji „polskiego Rimbauda” trwa do dziś. W 1997 roku w domu, w którym urodził się Wojacek, powstał Instytut Mikołowski, gromadzący pamiątki po poecie. W 1999 roku reżyser Lech Majewski nakręcił film biograficzny *Wojacek*, który wzbudził spore zainteresowanie widzów i krytyki – przede wszystkim dzięki osobie samego bohatera.

Słownik

turpizm

(łac. *turpis* – brzydki) – nurt w literaturze i sztuce, wyrażający się w szczególnym zainteresowaniu przedmiotami i zjawiskami odrażającymi; kult brzydoty. Turpiści interesowali się zwłaszcza zjawiskami towarzyszącym przemijaniu: chorobą, rozkładem, starzeniem się, śmiercią. Ukazywali fizjologię ludzkiego ciała, wydobywając jego niedoskonałość, ułomność, czasem kalectwo. Źródeł turpizmu można poszukiwać w baroku, z jego skłonnością do przypominania o nieuchronności śmierci. Jednak w literaturze XX wieku miał służyć czemu innemu: według Stanisława Grochowiaka miał wyrażać postawę afirmacji życia ze wszystkimi jego aspektami. W poezji polskiej turpizm pojawił się po 1956, m.in. w twórczości T. Różewicza, M. Białoszewskiego, S. Grochowiaka, E. Brylla. Termin „turpizm” został wprowadzony do teorii literatury przez J. Przybosia

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z galerią zdjęć interaktywnych. Wskaż cechy turpistyczne w umieszczonych w niej utworach.

Wszystkie utwory Rafała Wojaczka za: Rafał Wojacek, *Wiersze zebrane*, Wrocław 2005

Źródło: Pieter Bruegel Starszy, *Triumf śmierci*, 1562, domena publiczna.

Polecenie 2

Wyjaśnij związek prezentowanych w galerii wierszy z propozycjami ilustracji.

Polecenie 3

Zgromadź informacje dotyczące wyobcowania artysty w kontekście wybranych elementów biografii Rafała Wojaczka.

Sprawdź się

Wiersze do ćwiczeń 1–6

((Rafał Wojaczek

Pewne rymy

Będziemy zawsze, chociaż patrząc sobie w oczy,
Jedli siebie nawzajem wydzierając z gardła.

Abyśmy tylko sami byli zdrowi,
Będziemy pili, choć z wspólnego garnka.

Choć dłoń wzniosłemu hasłu uprzejmie przykłaśnie,
Imię pokoju zawsze ciałem wojny się stanie.

Kobieta zawsze będzie czymś, co jest na sprzedaż
Za opravione w miłą ślinę słówko.

Dziecko nigdy nie będzie dziedzicem imienia
Dobrego – zawsze tylko złej sławy podrzutkiem.

Zawsze będzie przekleństwo i pot śmierdzący moczem
I bohaterstwo puste i na nic nasze czekanie.

Nigdy nie będzie świata innego niż zapowiedź
Kolejnej nędzy w jego wewnętrznej bramie.

Źródło: Rafał Wojaczek, *Pewne rymy*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, red. B. Kierc, Wrocław 2005.

((Rafał Wojaczek

Groteska odjazdu

Już zamiast mózgu mam płonącą różę:
Chirurg, co sprawił, chyba był demiurgiem.

Ręce do boków przycisnąłem; mądry
Majster stosownie odgiął dłoni lotki.

Przy reaktorze brzucha, gdzie się warzy
Noc nuklearna, fizycy na straży.

Astronomowie pewną trajektorię
Zliczyli. Wenus sobie myje krocze.

Lecz wszystko na nic, bo znów ktoś mi stopy
Wielkimi gwoźdźmi przybił do podłogi.

Źródło: Rafał Wojaczek, *Groteska odjazdu*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, red. B. Kierc, Wrocław 2005.

Charles Baudelaire

Padlina

Przypomnij sobie, cośmy widzieli, jedyna,
W ten letni tak piękny poranek:
U zakrętu leżała plugawa padlina
Na ścieżce żwirem zasianej.

Z nogami zadartymi lubieżnej kobiety,
Parując i siejąc trucizny,
Niedbała i cyniczna otwarła sekrety
Brzucha pełnego zgnilizny.

Słońce prażąc to ścierwo jarzyło się w górze,
Jakby rozłożyć pragnęło
I oddać wielokrotnie potężnej Naturze
Złączone z nią niegdyś dzieło.

Błękit oglądał szkielet przepysznej budowy,
Co w kwiat rozkwitał jaskrawy,
Smród zgnilizny tak mocno uderzał do głowy,
Żeś omal nie padła na trawy.

Brzęczała na tym zgniłym brzuchu much orkiestra
I z wnętrza larw czarne zastępy
Wypełzały ściekając z wolna jak ciecz gęsta
Na te rojące się strzępy.

Wszystko się zapadało, jarzyło, wzbijało,
Jak fala się wznosiło,
Rzekłbyś, wzdęte niepewnym odetchnieniem ciało
Samo się w sobie mnożyło.

Czerwie biegły za obcym im brzmieniem muzycznym
Jak wiatr i woda bieżąca
Lub ziarno, które **wiejacz** swym ruchem rytmicznym
W opałce obraca i wstrząsa.

Forma świata stawała się nierzeczywista
Jak szkic, co przestał nęcić
Na płótnie zapomnianym i który artysta
Kończy już tylko z pamięci.

A za skałami niespokojnie i z ostrożną
Pies śledził nas z błyskiem w oku
Czatując na tę chwilę, kiedy będzie można
Wyszarpać ochłap z zewłoku.

A jednak upodobnisz się do tego błota,
Co tchem zaraźliwym ziele,
Gwiazdo mych oczu, słońce mojego żywota,
Pasjo moja i mój aniele!

Tak! Taka będziesz kiedyś, o wdzięków królowo,
Po sakramentach ostatnich,
Gdy zejdziesz pod ziół żyznych urodę kwietniową,
By gnić wśród kości bratnich.

Wtedy czerwieni, który cię będzie beztrosko
Toczył w mogilnej ciemności,
Powiedz, żem ja zachował formę i treść boską
Mojej zetlałej miłości.

Ćwiczenie 1

Zacytuj z wierszy *Pewne rymy* oraz *Padlina* fragmenty zawierające elementy obrazowania turpistycznego.

Ćwiczenie 2

Porównania dotyczące kondycji bohatera wiersza *Pewne rymy* świadczą o...

☐ pogardzie dla ludzi.

☐ braku talentu.

☐ pogoni za zwierzętami.

☐ brzydocie rzeczywistości.

Ćwiczenie 3

Zaznacz sformułowania, które w wierszu *Pewne rymy* dotyczą spraw i wartości objaśnianych wyrazem *zawsze*.

☐ okazywanie empatii

☐ ceniecie braku odwagi

☐ pożądanie zmysłowe

☐ oczekiwanie akceptacji

☐ kupczenie ciałem

Ćwiczenie 4

Uzupełnij tabelę. Zapisz w niej na podstawie wiersza *Groteska odjazdu*, na czym polega...

nieprzystosowanie poety do świata

fascynacja brzydotą

obsesja śmierci

Ćwiczenie 5

Na podstawie wiersza wyjaśnij powody rozczarowania wyrażonego słowami:

*Lecz wszystko na nic bo znów ktoś mi stopy
Wielkimi gwoźdźmi przybił do podłogi.*

Ćwiczenie 6

Rozszyfruj sens metafory:

*Przy reaktorze brzucha, gdzie się warzy
Moc nuklearna, fizycy na straży.*

Ćwiczenie 7

Na podstawie wybranych faktów z życia poety wyjaśnij, dlaczego Rafał Wojaczek nazywany jest polskim Rimbaudem.

Ćwiczenie 8

Niektórych artystów już za życia otacza legenda. Kto i dlaczego tworzy poetyckie legendy? W odpowiedzi omów przykłady biografii wybranych poetów.

Ćwiczenie 9

Rafał Wojaczek napisał: „Zaprawdę powiadam ci, poetą się jest. Jest się nim żyjąc. Zaś bywa się czasem skrybą, czyli grafomanem. Bywa się nim wtedy, kiedy braknie siły, by dźwignąć ciężar życia”¹.

Porównaj koncepcję roli poety i poezji w twórczości Rafała Wojaczka z dwoma innymi z wybranych epok literackich.

W twórczości Rafała Wojaczka	Inna epoka	Inna epoka

Praca domowa

Wojaczek ze swojego życia uczynił poezję. Zredaguj tezy do referatu poświęconego temu zagadnieniu.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Co wiąże Rafała Wojaczka z nurtem poezji turpistycznej?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
 - 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
 - 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
 - 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
 - 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
 - 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
 - 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
 - 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:
- 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
- 6) rozpoznaje w utworach literackich konwencje: baśniową, oniryczną, turpistyczną, nadrealistyczną, postmodernistyczną;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, dlaczego Rafał Wojaczek jest nazywany polskim Arturem Rimbaudem,
- interpretuje wybrane wiersze Wojaczka (*Pewne rymy*, *Groteska odjazdu*) w kontekście wiersza *Padlina* Artura Rimbauda,
- wskazuje w interpretowanych utworach elementy obrazowania turpistycznego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów, by przypomnieli sobie barokowe obrazy wykorzystujące motyw tańca śmierci i motyw *vanitas*. Poleca, by zwrócili szczególną uwagę na sposób przedstawiania rozkładu ludzkiego ciała i wizerunek śmierci. Zainteresowane osoby mogą przygotować prezentację, najlepiej ilustrowaną muzyką (jej dobór oczywiście należy do uczniów).
Wszystkim uczniom nauczyciel poleca, by zapoznali się z blokiem tekstowym oraz galerią zdjęć interaktywnych zamieszczonymi w e-materiale *Co wiąże Rafała Wojaczka z nurtem poezji turpistycznej?*

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel pyta: Czy wiecie, czym charakteryzuje się turpizm? Dlaczego twórcy (barokowi albo współcześni) zajmowali się zjawiskami, od których ludzie raczej uciekają (rozkład, przemijanie, kalectwo, śmierć)?

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi chętną lub wybraną osobę o odczytanie wiersza Ch. Baudelaire'a *Padlina*. Pozostali uczestnicy zajęć mają za zadanie, słuchając, wynotować elementy obrazowania turpistycznego. Później wybrane osoby odczytują swoje propozycje, a inni uczniowie mogą je uzupełnić.

2. Uczniowie dzielą się na dwie grupy, pierwsza wykonuje ćwiczenia związane z wierszem *Pewne rymy*, druga związane z *Groteską odjazdu*. Po upływie wyznaczonego czasu nauczyciel prosi wybrane osoby o przedstawienie odpowiedzi i weryfikuje ich poprawność.
3. Następnie nauczyciel pyta: co sądzicie na temat autokreacji artystycznej Rafała Wojaczka? Przecież w dużej mierze oparta jest na fascynacji tym, co w potocznym rozumieniu poezja powinna omijać. Uczniowie swobodnie dyskutują, wykorzystując informacje z bloku tekstowego i podpierając się cytataми z wierszy Rafała Wojaczka zamieszczonymi w galerii zdjęć interaktywnych. Następnie wykonują w parach ćw. 7 z sekcji „Sprawdź się”, które może być podsumowaniem dyskusji.

Faza podsumowująca:

1. Podsumowaniem lekcji może być odpowiedź na pytanie zawarte w ćw. 8: Niektórych artystów już za życia otacza legenda. Kto i dlaczego tworzy poetyckie legendy? Uczniowie odpowiadają swobodnie, a nauczyciel przysłuchuje się ich rozmowie.

Praca domowa:

1. W ramach zadania domowego uczniowie wykonują ćw. 9 z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

- Tomasz Kunz, „Ja”, *którego nie było: transformacje podmiotowości w liryce Rafała Wojaczka*, „Pamiętnik Literacki”, 85/4.
- Romuald Cudak, *Biblia Rafała Wojaczka*, Katowice 1993.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialną „Ilustrację interaktywną” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.